

**Н.В. ГОГОЛЬ АТЫНДАҒЫ ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСТЫҚ
ӘМБЕБАП ҒЫЛЫМИ КІТАПХАНАСЫ**

*АҚПАРАТТЫҚ-БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БӨЛІМІ*

ҚАЗАҚТЫҢ ҚАҺАРМАН ҚИЗЫ

**ӘЛИЯ МОЛДАҒҰЛОВАНЫҢ
100 ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН
БИБЛИОГРАФИЯЛЫҚ ЖАДЫНАМА**

ҚАРАҒАНДЫ 2025

94(574)1941-1945

Қ 19

Қазақтың қаһарман қызы: Кеңес Одағының батыры Әлия Молдағұлованың 100 жылдығына арналған библиографиялық жадынама / Н.В. Гоголь атындағы Қарағанды облыстық әмбебап ғылыми кітапханасы ; құраст. А.К. Карашова. – Қарағанды, 2025. – 11 б.

Шығарылымға жауапты: Н. В. Гоголь атындағы ҚОӘҒК басшысы

А.С. Шаймуханбетова

Құрастырушы: ақпараттық - библиографиялық қамтамасыз ету бөлімінің басшысы А.К.Карашова

ОҚЫРМАНҒА

Биыл Ұлы Отан соғысының Жеңіспен аяқталғанына 80 жыл толып отыр. Адамзат тарихындағы ең алапат соғыстағы Ұлы Жеңіске біздің халқымыз өшпес үлес қосты. Майданға аттанған 1 млн. астам жерлестеріміздің тең жартысы соғыста ерлікпен қаза тапты.

Ұлы Отан соғысы майданында көрсеткен ерлігі үшін Қазақстанның жүздеген мың жауынгерлері КСРО-ның әскери ордендерімен және медальдарымен марапатталған болатын, 500-ден астам адам Кеңес Одағының Батыры атағына ие болды. Олардың ішінде қазақ қыздары - мерген Әлия Молдағұлова және пулеметші Мәншүк Мәметова.

2025 жылы қазақ халқының ардақты қызы, Кеңес Одағының Батыры Әлия Молдағұлованың 100 жылдығы. Әлияның өмірі мен ерлігі — бүгінгі ұрпақ үшін патриотизмнің, табандылықтың, қайсарлықтың айқын үлгісі.

Әлия - тек өткеннің қаһарманы емес, бүгінгі ұрпақтың жүрегіндегі жарқын бейне. Ол - Отан үшін от кешкен қазақ қыздарының символы. Оның өмірі мен ерлігіне арналған «Қазақтың қаһарман қызы» атты библиографиялық жадынама назарларыңызға ұсынамыз.

Жадынамада қазақ және орыс тілдерінде Әлия өмірбаяны туралы кітаптар, мақалалар, интернет ресурстары және фильмдер тізімі ұсынылған.

Жадынама көпшілік оқырманға арналған.

ӨМІРБАЯНЫ

Әлия Молдағұлова 1925 жылы 25 қазанда Ақтөбе облысының Қобды ауданына қарайтын Бұлақ ауылында дүниеге келген. Азан шақырып қойған есімі Ілия. Әкесінің есімі Нұрмұхаммед Сарқұлов, анасы Маржан Молдағұлова. Әлияның Бағдат есімді артынан ерген інісі болды. Әлия 8 жасқа келгенде анасы қайтыс болып, әкесі қызын әжесінің тәрбиесіне беруге мәжбүр болады. Осылайша, Әлия нағашы ағасы Әбібәкір Молдағұловтың отбасында өмір сүріп, балалық шағы өзімен қатарлас туысы Сапурамен бірге өтеді.

1935 жылы Молдағұловтар отбасы Мәскеуге, ал кейінірек соғыс алдында Санкт-Петербургке көшеді. Отбасылық жағдайға байланысты ағайы Әлияны №46 қалалық балалар үйіне береді.

1941 жылдың қыркүйегінде Ленинград қоршауда қалады. Әлия өзімен қатарлас оқушылармен бірге Невадағы қала төңірегіндегі қорғаныс бекіністерін салуға қатысады. Ол аянбай жұмыс істеп қана қоймай, басқаларды қолдап, жігерлендіреді. Қайсар мінезі үшін 1941 жылдың қарашасында Әлия Молдағұлова сол кезеңдегі жетекші жастар ұйымы - комсомол қатарына қабылданады.

1942 жылғы наурыз айында балалар үйі Ярославль облысына көшіріліп, Әлия мектепті сонда бітіреді. Ол сол жылы Рыбинск авиациялық техникумына қабылданып, онда 3 ай оқиды. Әлия оқып жүргенде майданға бірнеше рет сұранады, бірақ өтініші қабылданбайды.

Ақыры, 1942 жылдың желтоқсанында, майданға аттануға деген үздіксіз өтініші бойынша Әлия Мәскеу түбіндегі Вешняки ауылында орналасқан мергендерді даярлайтын орталық мектептің алғашқы жасақталған тобына алынады. Мергендік өнерді игергеннен кейін, 1943 жылы 54-атқыштар бригадасының құрамында шайқасқа қатысады. Әлия өзінің мергендігімен көзге түсіп, көптеген жау сарбаздарын жойды.

1944 жылы 14 қаңтарда Псков облысының Казачиха деревнясы маңындағы шайқаста Әлия ерлікпен қаза тапты. Ол соңғы деміне дейін жаумен шайқасып, батылдық танытты. Осы ерлігі үшін оған қайтыс болғаннан кейін Кеңес Одағының Батыры атағы берілді.

«КЕҢЕС ОДАҒЫНЫҢ БАТЫРЫ ӘЛИЯ МОЛДАҒҰЛОВАНЫҢ ОБЛЫСТЫҚ МЕМОРИАЛДЫ МУЗЕЙІ»

1980 жылы 11 маусымда Қазақ КСР Мәдениет Министрлігі Ақтөбе қаласында Кеңес Одағының Батыры Ә. Молдағұлованың мемориалдық мұражайын ашу жайында бұйрық шығарды.

Осы кезден бастап болашақ мұражайдың экспозициясын және ғылыми-қосымша қорын қалыптастыру бойынша күрделі қызмет басталды. Батыр қыздың өмірі мен ерлігі жайында материалдар мен құжаттарды жинау мен зерттеу бойынша ғылыми-зерттеу және жинау жұмысы, Әлияның өмірлік және соғыс жолындағы орындарға сапарлар, туыстар мен жақын адамдарымен, командирлері мен майдандастары, ұстаздары мен сыныптастарымен, соғыс ардагерлерімен хат жазысу мен кездесулер өткізілді.

Мұражай қызметкерлері мұражай экспозициясын құрайтын экспонаттарын іс жүзінде бес жыл бойы жинаған.

Мұражайдың салтанатты ашылуы 1985 жылы 22 сәуірде Ұлы Отан Соғыс Жеңісінің 40-жылдығына қарсаңында және Әлия Молдағұлованың 60-жылдығының алдында өткен.

1. Әлия Молдағұлованың облыстық мемориалдық музейі : [сайт]. – Ақтөбе. – 2020-2023. — URL: <https://aliya-museum.kz/kk/>

МУЗЕЙГЕ ВИРТУАЛДЫ ТУР <https://torus.kz/tours/aliya2025/>

ИНТЕРАКТИВТІ МУЗЕЙ <https://aliya-museum.kz/interactive/>

ЕСКЕРТКІШТЕР

1. **1960 жылы** – Ақтөбе қ. Ә. Молдағұлованың монументті-ескерткіші орнатылды (*мүсінші Е. Штамм, сәулетші Л. Рапатов*).
2. **1972 жылы** – Ақтөбе облысы, Қобда ауданы, Әлия ауылында Ә. Молдағұловаға ескерткіш орнатылды.
3. **1977 жылы** - Қызылорда қ. Ә. Молдағұлованың бюсті орнатылды.
4. **1979 жылы** – Ресей Федерациясының Псков облысы, Новосокольники қ. ескерткіш ашылды (*мүсінші М. Әйнеков*).
5. **1995 жылы** - Ресей Федерациясының Рыбинск қ. стела орнатылды «Рыбинцы Герои Советского Союза»
6. **1997 жылы** – Алматы қ. Ә. Молдағұлова мен М. Мәметоваға арналған ескерткіш ашылды (*мүсінші Қ. Сатыбалдин, сәулетшілер Т. Ералиев, В. Сидоров, конструкторшы М. Еркенов*.)
7. **2005 жылы** - Ақтөбе қаласында Әлия Молдағұловаға арналған мемориалды кешен ашылды.
8. **2005 жылы** - Ресей Федерациясының Мәскеу қ. ескерткіш-бюст орнатылды.
9. **2018 жылы** – Ресей Федерациясының Ярослав облысы, Вятское селосында мектепте мемориалды тақта орнатылды.
10. **2019 жылы** - Ресей Федерациясының Санкт-Петербург қаласында Кеңес Одағының Батыры, қазақтың қаһарман қызы Әлия Молдағұлованың ескерткіші ашылды (*Ескерткіш авторы — белгілі қазақ мүсіншісі Едіге Рахмадиев*).
11. **2021 жылы** – «Ақтөбе халықаралық әуежайы» акционерлік қоғамына Ә. Молдағұлованың есімі берілді.

Ақтөбе қ. Әлия Молдағұловаға арналған мемориалды кешен

КІТАПТАР ТІЗІМІ

1. Аңызға айналған жеңімпаздар : жинақ. - Алматы : Мектеп, 1984. - 143 б. - (Әскери-патриоттық тәрбие кітапханасы).
 2. Жұмаханов, Ж. Әлия Молдағұлқызы : повесі / Ж. Жұмаханов. - Алматы : Қазақтың мемлекеттік көркем әдебиет баспасы, 1959. - 127 б.: 2. 80 с.
 3. Гаплан, Д. Super қыз: Әлемге әйгілі әйелдер: / Д. Гаплан ; сур.: Н. Шоқпарова, А. Малик. - 2-басыл., толықт. - Астана, 2024. - 151 б.
 4. Сатыбалдин Қ. Әлия : [өлең, естелік] / Қ. Сатыбалдин ; жоба жетекшісі және құраст. Н. Сатыбалдина, 2021. - 271 б.
 5. Сатыбалдин Қ. Таңдамалы шығармалар / Қ. Сатыбалдин ; құраст.: Ж. Өмірбеков, К. Ұзақбаева, К. Ахметова.
1 т : Өлеңдер мен поэмалар. - Алматы : Жазушы, 1972. - 294 б.
- ***
6. Алия - наша гордость : [очерки, стихи] / сост. Г. Байдербесов, 1995. - 77 с.
 7. Великая Отечественная война глазами молодежи XXI века : труды студенческой научно-практической конференции. Ч.2 / Министерство образования и науки Республики Казахстан, Карагандинский государственный технический университет, 2012. - 282 с.
 8. Гаплан Д. Super қыз: Женщины, о которых говорит весь мир / Д. Гаплан, 2024. - 151 с.
 9. Герои Советского Союза казахстанцы : сборник документов и материалов / сост. И. З. Чумак, Ш. Я Шафиро; ред. Б. П. Степанов. Книга первая, 1945. - 304 с.
 10. Девушка из легенды : очерки / сост. Г. И. Нечунаев ; авт. предисл. В. И. Панфилова. - Алма-Ата : Казахстан, 1989. - 200 с.
 11. Казахстан : путеводитель, 2013. - 422 с. (Введено оглавление

МАҚАЛАЛАР ТІЗІМІ

1. Адамбеков Е. Ерлік – елге мұра / Е. Адамбеков // Орталық Қазақстан. – 2010. – 18 қыркүйек. – 5 б.
2. Айталы А. Жалт еткен жасын ғұмыр: [Әлия Молдағұлова туралы] / А. Айталы // Егемен Қазақстан. – 2005. – 20 қыркүйек. – 5 б.
3. Әбішева Т. Майдандағы қазақ арулары / Т. Әбішева // Президент және халық. – 2015. – 27 наурыз. – 1, 3 б.
4. Әлібекұлы С. Қаһарман қыз Әлия / С. Әлібекұлы // Ана тілі. – 2005. - №41. – 6-8 б.
5. Байдербес Ғ. Әлия аруағын әурелемейік / Ғ. Байдербес // Ана тілі. – 2001. – 30 тамыз. – 6 б.
6. Борантаев Ж. «Олар мені ұмытпасын!» / Ж.Борантаев, Ж.Кучукова // Қазақстан ZAMAN. – 2005. – 6 мамыр. – 10-11 б.
7. Ғазизқызы С. Ұлы даланың батыр қызы / С. Ғазизқызы // Абай-Ақиқат. - 2019. – 8 мамыр. – 3 б.
8. Есдәулет Ұ. Тірілер мен Өлілер немесе Мәскудегі Әлияның елесі / Ұ. Есдәулет // Қазақ әдебиеті. – 2005. – 6 мамыр. – 3 б.
9. Жағыпарұлы Ж. Қазақтың қаһарман қызы – елорда төрінде / Ж. Жағыпарұлы // Егемен Қазақстан. – 2008. – 4 шілде. – 1, 2 б.
10. Жәрімбетова Н. Ресейлік тарихшы батыр қыз туралы кітап жазды / [Әлия Молдағұлова туралы] // Егемен Қазақстан. – 2018. – 2 ақпан. – 4 б.
11. Жолдиева Н. Батыр қыз Әлияның 96-жылдығы атап өтілді / Н. Жолдиева // Мәдениет. – 2021. - № 8. – 56-57 б.
12. Жүсіпов, К. Батыр қызы халқымның [Мәтін] / Жүсіпов, К. // Егемен Қазақстан. – 2022. – 5 мамыр. – 10 б.
13. Исатайқызы А. Мұражайды дамыту мақсатындағы мәдени туризм саласының қызмет көрсету бағыттары / А. Исатайқызы // Мәдениет. – 2024. - № 3. – 32-37 б.
14. Кемал Б. Ерліктің, өрліктің биік рухы : Ақтөбеде Кеңес Одағының батыры Әлия Молдағұлованың 80 жылдық мерейтойы өтті / Б. Кемал // Егемен Қазақстан. – 2005. – 27 қыркүйек. – 5 б.

15. Күлбаева Г. Батыр қызға бас иеміз / Г. Күлбаева // Ұлағат. – 2015. - № 3. – 50-55 б.
16. Қауыс Ұ. Әлия-ғұмыр: ерлік пен өнеге : [Әлия Молдағұлова туралы] / Ұ. Қауыс // Егемен Қазақстан. – 2005. – 23 қыркүйек. – 5 б.
17. Қуандыққызы Б. Әлия тағдыры / Б. Қуандыққызы // Егемен Қазақстан. – 2023. – 6 мамыр. – 8 б.
18. Құлжанов А. Әлия ғұмыры – ерлік пен елдік шежіресі : [Кеңес Одағының батыры Әлия Молдағұлованың туғанына 80 жыл толды] / А. Құлжанов // Құқықтық Қазақстан. – 2005. – 17 маусым. – 3 б.
19. Құлияс Т. Қазақтың Әлиясы / Т. Құлияс // Егемен Қазақстан. – 2021. – 29 қаңтар. – 5 б.
20. Майдандағы қазақ қыздары // Ана тілі. – 2005. – 3 наурыз. – 1,10-11 б.
21. Молдағалиев Т. Батыр қыз : өлең / Т. Молдағалиев // Егемен Қазақстан. – 2005. – 23 қыркүйек. – 5 б.
22. Олжабай С. Ерлік дастаны / С. Олжабай // Жалын. – 2015. - № 5. – 20-24 б.
23. Ресейде Әлия Молдағұлованың ескерткіші ашылды : [Батыр қызға арналған ескерткіш] // Үш қоңыр. – 2019. – 10 мамыр. – 1 б.
24. Сариев Ш. Бұлақтың ауылының бір қызы еді : [Әлия Молдағұловаға арналған өлең] / Ш. Сариев // Егемен Қазақстан. – 2005. – 27 қыркүйек. – 5 б.
25. Сәденов Қ. Бір сұхбаттың сыры / Қ. Сәденов // Орталық Қазақстан. – 2024. – 7 мамыр. – 6 б.
26. Серікбаев К. Қайсар қызы қазақтың: Кеңес Одағының Батыры Әлия Молдағұлованың туғанына – 80 жыл / К. Серікбаев // Егемен Қазақстан. – 2005. – 17 қыркүйек. – 6 б.
27. Смағұлов С. Майдандағы қазақ қыздарының өмірі айқындала түспек : тарихшы Сабырхан Смағұловпен сұхбат / С. Смағұлов ; сұхбаттасқан К. Еркін // Айқын. - 2024. – 7 мамыр. – 7 б.
28. Сімәділ Қ. Әлияның арманы / Қ. Сімәділ // Ана тілі. – 2024. – 5 желтоқсан. – 1 б.

29. Тойболдина Г. Қос жұлдыздың жарығы : Әлия мен Мәншүк ескерткішінің алдындағы лирикалық толғаныс / Г. Тойболдина // Қазақстан сарбазы. – 2002. – 7 мамыр. – 4 б.
30. Тоқмырзаұлы Қ. Әлия Молдағұлованың нақты туған ауылының біліп жүріңіз / Қ. Тоқмырзаұлы // Ана тілі. – 2001. – 19 шілде. – 5 б.
31. Тупенова Б. Әлия – батыр қызы сен халқымның / Б. Тупенова // Үш қоңыр. – 2021. – 22 қаңтар. – 1, 3 б.
32. Тупенова Б. Әлия батыр қызы сен халқымның... : [Әлия Молдағұлованың ерлігі туралы] / Б. Тупенова // Үш қоңыр. – 2022. – 21 қаңтар. – 1, 3 б.
33. Тұрысбеков З. Ерлік ешқашан естен кетпейді / З. Тұрысбеков // Егемен Қазақстан. – 2011. – 22 маусым. – 3 б.

ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАР

1. Кенжебайқызы, М. Бесстрашная дочь казахского народа. К 80-летию со дня гибели Алии Молдагуловой // mir24.tv : [сайт]. - URL: <https://mir24.tv/articles/16577266/besstrashnaya-doch-kazahskogo-naroda-k-80-letiyu-so-dnya-gibeli-alii-moldagulovoi> (дата обращения: 06.02.2025).
2. Кузнецов М. Мерген Алия Молдағұлова: ауыр кәсіпті меңгерген әйелдің оқиғасы = Снайпер Алия Молдагулова: история женщины неженской профессии // Qalam. Global : [сайт]. - URL: <https://qalam.global/kk/articles/mergen-aliia-moldagulova-kz> URL: <https://qalam.global/ru/articles/snaiper-aliia-moldagulova-ru> (жүгінген күні: 06.02.2025).
3. Ілияс А. Қайсар қыз Әлияның ерлігіне арналған тұңғыш қойылым сахналанады // Aqtobegazeti.kz : [сайт]. - URL: <https://aqtobegazeti.kz/?p=159681>
4. Молдагулова Алия Нурмухамбетовна, 25 октября 1925 - 14 января 1944 // Рыбинский музей заповедник : [сайт]. - URL: <http://iss.rybmuseum.ru/entity/PERSON/348395> (дата обращения: 06.02.2025).

ФИЛЬМДЕР

1. Әлия. Ерлік алгоритмі : деректі фильм // Қазақстанның ұлттық телевизиялық каналы : [YouTube каналындағы ресми аккаунт]. – Қарау нүктесі: <https://www.youtube.com/watch?v=-eVXp8mt2Gw>
2. Әлия Молдағұлова : «Дегдар» циклінен деректі фильм // Qazaqstan tarihy : [YouTube каналындағы ресми аккаунт]. – Қарау нүктесі: <https://www.youtube.com/watch?v=-ORE9lpZUH0>
3. Жауқазын ғұмыр : деректі фильм // KhabarTANYM: [YouTube каналындағы ресми аккаунт]. – Қарау нүктесі: <https://www.youtube.com/watch?v=wvSO1qZ25wY>
4. Мергендер : Қазақфильм // Мықтыбек_Оразтайұлы : [YouTube каналындағы ресми аккаунт]. – Қарау нүктесі: <https://www.youtube.com/watch?v=KPdGB-qZXYU>

5. Алия : фильм воспоминание // LORDEGRAF : Некоммерческое молодежное агитационно-пропагандистское объединение по развитию культуры : [офиц. аккаунт на YouTube]. - Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=fV0D_gfFFpo
6. Снайперы : военная драма // VK Видео. - Режим доступа : https://vk.com/video392004026_456247605?to=L3ZpZGVvMzkyMDA0MDI2XzQ1NjI0NzYwNT8
7. Страна героев. Алия Молдагулова // Телеканал Хабар : [офиц. аккаунт на YouTube]. - Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=eWVQ6w1CICw>
8. «Тайны и судьбы великих казахов» Алия Молдагулова // Майя Бекбаева : [офиц. аккаунт на YouTube]. - Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=_74WrfD-FdI
9. Алия Молдагулова : документальный фильм из цикла передач «Имена» // Qazaqstan tarihy : [офиц. аккаунт на YouTube]. - Режим доступа : https://www.youtube.com/watch?v=dRqOlua_Vto&t=48s

Біздің мекен-жайымыз:
100000, Қарағанды қ. Ерубаев көшесі, 44 үй
Н.В. Гоголь атындағы ОӘҒК
Ақпараттық – библиографиялық қамтамасыз ету бөлімі
Тел: 56-74-64
<http://karlib.kz>
E-mail: spravka@karlib.kz